

Vallmanya, al terme d'Alcarràs, és alguna cosa més que una vella finca abandonada: forma part del nostre patrimoni històric. Des de mitjans del segle XIX era propietat d'Agapit Lamarca, arquitecte lleidatà i sogre de Francesc Macià, i a banda de ser una finca pionera en la gestió agrícola també va ser un referent en la vida del president.

Per **QUINTÍ CASALS, DOCTOR EN HISTÒRIA I PRESIDENT DEL CECS**

VALLMANYA

Molt més que la casa de Macià

A finals del 2020 es va reobrir el debat sobre la gran casa de Vallmanya, situada a 12 quilòmetres del nucli poblacional d'Alcarràs, municipi al qual pertany. La finca, a la part occidental del seu terme, a ponent de la serra del Coscollar i al sud de Gimenezells, és coneguda com a residència d'estiu de Francesc Macià, president de la Generalitat del 17 d'abril de 1931 al 25 de desembre de 1933.

I això ve al cas perquè el 2020, de trist record per l'inici de la pandèmia de la Covid, ens va portar també notícies descoratjadores sobre aquest edifici. Al febrer, l'ajuntament d'Alcarràs es desentenien d'un acord previ per comprar la finca i la casa quedava de nou condemnada a la seva sort. Tanmateix, a finals del 2020 diverses associacions, com el Centre d'Estudis Comarcal del Se-

LLEURE. Francesc Macià, al centre, amb bigoti, amb la família a Vallmanya el 1892.

ESPAI MACIÀ

AGAPIT LAMARCA. Foto d'estudi del propietari de la finca, i sogre de Macià, disfressat de gitano.

grià (CECS) i el Fons de Documentació de l'Esquerra Independentista a Ponent (FDEPI), van engegar la campanya Salvem Casa Vallmanya, que va tenir un acte central el matí del 25 de desembre, aniversari de la mort de Francesc Macià, als voltants de la mateixa casa on solia estiujejar, caçar i fer algunes reunions polítiques. Pocs dies després, el nou

batlle d'Alcarràs, Jordi Janés, informava que enviaria diverses cartes a les principals autoritats catalanes i espanyoles perquè ajudessin econòmicament el poble a preservar la casa, declarada Bé Cultural d'Interès Local.

És evident que tot aquest moviment a la desesperada per salvar la casa de Vallmanya, que fa anys que

es deteriora, té una relació directa amb la notícia que s'acabava de conèixer el 16 de desembre de 2020 en què s'informava que l'empresari Jaume Aragall, president de la Cambra de Comerç del Vallès Oriental, havia comprat vil·la Denise a Prats de Motlló, on Macià havia planificat el 1926 alliberar Catalunya de la dictadura de Primo de Rivera per convertir-la en una república independent. Aragall, seguidament, donava l'ús de la masia a l'Associació Casa Macià, presidida per l'alcalde de Prats de Molló, Claudi Ferrer, perquè la gestionés.

Arribats a aquest punt, cal matissar que el conjunt edificat a Vallmanya, més enllà de la influència de Macià en el primer terç del segle XX, va tenir des de molt temps enrere una importància transcendental en la història del país.

De fet, Vallmanya ja era una parròquia que depenia d'Alcarràs i s'anomenava el 1168 en l'Ordinatio. En dècades posteriors i fins al segle XIV, les més de 3.000 hectàrees de la finca van formar part de la senyoria dels Santcliment d'Alcarràs, que la van cedir al monestir dels monjos de Poblet. Aquests la van vendre el segle XV a un jueu de Lleida, Eduard Saporta, que la va deixar a la seva filla, casada amb un noble aragonès, que la va cedir a la Cartoixa de la Concepció de Saragossa en enviudar en 1644. Els cartoixans van fer un primer edifici el segle XVII i destinaren gran part de les terres a les pastures fins que, a començaments del segle XIX, la van posar a subhasta perquè no els era rendible. La finca fou comprada llavors pel navilier asturià Eugenio Manuel de Mier i Escalante per 958.076 rals. Mier i Escalante, un home intrigant que havia tornat enriquit de Mèxic el 1809, després que aquell país adquirís la independència, també va comprar terres a Reus i es va matricular com a comerciant a Barce-

CECS

PROTESTA. Concentració del Centre d'Estudis Comarcals del Segrià davant de Vallmanya.

lona, on residia habitualment. En morir, l'any 1835, va repartir les seves propietats en tres parts iguals per als seus fills: Josepa, Eugeni i Delfina. Una d'elles, Josepa Mier de Chaves, es va casar amb Agapit Lamarca Quintana (Lleida, 1821 – Barcelona, 1897), arquitecte i polític del Partit Liberal de Lleida. Agapit havia enviudat poc temps abans sense descendència i treballava com a arquitecte municipal per a l'ajuntament de Lleida. Des d'aquest lloc va dissenyar la façana posterior neoclàssica del Palau de la Paeria (1869), el convent de Torrefarrera (1867-68), la Maternitat de Lleida (1859-1884), actual Biblioteca Pública, l'edifici de l'escorxador de Lleida (1875), avui en dia teatre, o el pont del ferrocarril sobre el riu Segre.

L'esmentat Agapit Lamarca, conegut a Lleida per la seva perspicàcia i iròniques anècdotes, fou el primer gran impulsor de Vallmanya. Va veure les seves possibilitats i en va promoure el rendiment. Molt

MATRIMONI. Francesc Macià i Eugènia Lamarca

aviat va comprar les parts de l'herència dels Mier als altres germans i va reunificar la finca, que fins a l'últim quart del segle XIX va ser un immens vedat de caça i camp de pastura. El 1876, en unió d'altres quatre hisendats de la zona, aconseguiren la concessió d'Alfons XII per desviar les aigües dels rius Éssera i Cinca i regar una superfície de 104.000 ha de les províncies d'Osca i Lleida, a més de promoure l'arribada de l'aigua potable a un nombre considerable de poblacions, que serví de força motriu a diferents establiments in-

dustrials. Aquest desviament es va batejar, ja llavors, amb el nom de Canal d'Aragó-Catalunya, malgrat que l'obra no va començar fins al 1889.

Mentre es planificaven les obres, la dona d'Agapit moria el 25 de gener de 1883, i va quedar ell com a propietari en usdefruit de la finca. Cinc anys després, el 1888, les dues filles del matrimoni es casaven. La gran, Concepció, amb el bibliòfil reusenc Pau Font de Rubinat; i la petita, Eugènia, amb l'enginyer de l'exèrcit Francesc Macià Llussà,

INFANTESA.
Retrat de
Francesc
Macià quan
era petit.

nascut el 1859 a Vilanova i la Geltrú i destinat a Lleida el 1887, que van rebre a Vallmanya.

Agapit no va veure cap dels dos matrimonis amb bons ulls i, segons conta la llegenda, va empaperar l'any de les bodes les columnes de casa seva amb bitllets, donant a entendre que els dos gendres cercaven la seva fortuna. Amb aquests precedents, cal suposar que Agapit, un personatge amb molt d'amor propi, que segons conten va llançar-se al Ritz de Barcelona un plat de sopa al damunt d'un vestit nou perquè prèviament no l'havien atès bé per portar-ne un de vell, va dirigir Vallmanya sota el seu albir fins a la data de la seva defunció, esdevinguda el 31 de gener de 1897.

Durant el seu govern, tal com va estudiar Héctor Límia al seu treball *La casa pairal de Vallmanya* (2002), l'habitatge va ser remodelat en el darrer quart de segle XIX, quan es

La finca era propietat de la família Lamarca i la va heretar Maria Macià, que se'n va desprendre del tot a finals del segle XX

La finca de Vallmanya, ara abandonada, havia viscut èpoques d'esplendor agrícola i ramadera des del segle XI

va adaptar l'antiga construcció cartoixana del segle XVII per esdevenir un enorme edifici de tres plantes, segurament dissenyat per Lamarca, ja que la seva estructura recorda molt la de la Maternitat.

Un cop mort Agapit, el 1897, començava l'era Macià de Vallmanya.

Segons Josep Joan Mateu González, autor de la tesi doctoral *El canal de Aragón y Cataluña: gestación, construcción y puesta en explotación* (1782-1940), llegida a la Universitat de Lleida el 2015: "A principis de segle XX Macià es va interessar pel Canal, entre 1904 i 1923 va ser el president de la Comissió Executiva de la Comunitat General de Regants del Canal d'Aragó i Catalunya i el 1906 va gestionar la continuació de les obres al tercer tram del Canal (bàsicament a l'àrea catalana). En aquell moment, la seva oposició al projecte de llei de Jurisdicció del 1906 el va situar en una posició incòmoda, per la qual cosa, després de ser elegit membre del Congrés per Solidaritat Catalana a les eleccions del 21 d'abril de 1907, va deixar l'exèrcit." Sens dubte, l'explotació de Vallmanya, que Macià va hipotecar per sufragar la dissenyada invasió de 1926 a Prats de Motlló, li va permetre dedicar-se plenament a la política, en què va evolucionar del carlisme al republicanisme catalanista. Amb tot, precisem, Macià no va ser mai propietari de la finca de Vallmanya, ja que del sogre passà a la seva dona Eugènia, que el va sobreviure a la seva mort esdevinguda el Nadal de 1933. Poc després moria Eugènia, a la Jonquera el 18 de setembre de 1937, i la finca anava a mans d'una de les seves filles, Maria Macià Lamarca. Aquests darrers traspassos confirmaven una curiositat sobre la finca de Vallmanya: mai va tenir un hereu masculí fins al dia que Maria es va vendre les darreres 200 hectàrees (bàsicament la casa i els envoltants) a finals del segle XX. En definitiva, una casa peculiar, en la qual es respira la personalitat de dos dels seus principals promotors (Agapit Lamarca i Francesc Macià), i que, sens dubte, hauria de rebre el suport de totes les institucions catalanes i espanyoles per aconseguir la seva conservació.